

Bruno Volpi Lisjak: Ribiški muzej tržaškega primorja: o zgodovini in dediščini slovenskega morskega ribištva. Ljubljana, Križ/Croce: Slovenski etnografski muzej, Kulturno društvo Ribiški muzej tržaškega primorja, 2013, 2015, 152 str., ilustr.

Monografija *Ribiški muzej tržaškega primorja – O zgodovini in dediščini slovenskega morskega ribištva* je peto, za zdaj zadnje, a že ponatisnjeno delo v knjižni zbirki Slovenskega etnografskega muzeja Zbirke s te ali one strani. Urednica Barbara Sosič jo je zastavila po enakih načelih, kot so bile urejene prejšnje (Muzej Ricmanje, 2002; Muzej Kraška hiša Repen, 2003; Narodopisna zbirka Slovenske prosvetne zveze Celovec, 2004, in Škedenjski etnografski muzej, 2009).

365

Tako je tudi ta knjiga, predvsem njena zadnja tretjina, v osnovi katalog zbirke predmetov, fotografij, risb in drugih dokumentov, ki so dobili prostor v Ribiškem muzeju v Križu/Santa Croce nad Trstom. Zanj si je s še nekaj domačini neutrudno prizadeval predvsem upokojeni kapitan Bruno Volpi Lisjak, nastal pa je z veliko strokovno pomočjo sodelavk in sodelavcev iz Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani. Prvi dve poglavji prinašata oris širših zgodovinskih, kulturnih, gospodarskih in političnih okoliščin, v katerih je ribiška zbirka nastala in jih predstavlja današnjim obiskovalcem. Torej okoliščin, ki so vplivale na življenje naših slovenskih prednikov, potem ko so pred dobrim tisočletjem dosegli najsevernejše obrežje Jadrana in se tam naselili. Čeprav vajeni le rečne in jezerske vode, so se pogumno spustili do morja in s preprostimi enodebelnimi plovili, čupami, postali izjemno uspešni ribiči in pomorščaki.

Ta informativni del knjige uvajajo besede njene urednice o poteku dogodkov, ki so pripeljali do nastanka muzeja. Odločilno je bilo leto 2000, ko je bilo v Trstu ustanovljeno Kulturno društvo Ribiški muzej tržaškega primorja in so se začele priprave za ureditev ruševine stare hiše na parceli pod Kulturnim domom Albert Sirk v Križu za potrebe zbirke. Sledi zapis Inje Smerdel, ki je v letih, ko je bilo narejenega največ, vodila osrednji slovenski etnografski muzej v Ljubljani. Bruna Volpija Lisjaka, osrednjega avtorja knjige, imenuje “kapitana od glave do peta z izjemnim čutom za odgovornost”. V njem vidi tudi dušo ribiškega muzeja, češ, “veliko vprašanje je, kakšna bi bila usoda muzeja, če Bruno ne bi bil tak, kot je ...”. Namreč mož s trdnimi strokovnimi znanji in številnimi značajskimi vrlinami, kot so “večni optimizem, odločnost, vztrajnost, ustvarjalna trma in iznajdljivost”.

Leta 1932 rojeni Tržačan Bruno Volpi Lisjak, dolgoletni pomorščak in gospodarstvenik, po upokojitvi pa vztrajni raziskovalec pomorske zgodovine in buditelj zavesti o Slovencih kot pomorskem narodu, v nadaljevanju opisuje posamezne sestavine te dediščine. Tako posamezne ribolovne tehnike – med njimi tudi posebni način lova na tune, ki so ga razvili sami slovenski ribiči – kot vrste rib, plovil, predvsem legendarne čupe, pa tudi ščife, topa, bragoca in drugih. Poleg tega piše o različnih s slovenskim ribištvom in morjem povezanih dejavnostih, od prodaje in predelave rib do potapljaštva. Ugotavlja tudi, da je bil ta del obale, kar je sploh malo znano ali pozabljeno, od leta 1835 naprej skupaj z

miljo od kopnega segajočim pasom morja zakonita last slovenskih ribičev. Tega ni mogel na hitro izničiti niti fašizem, ki se s požiganjem in drugimi nasilnimi ukrepi ni ustavljal pred ničemer, kar mu je bilo na poti. Avtohtona slovenska obala, še poudarja Volpi Lisjak, je bila dokončno “zabarantana po drugi svetovni vojni tako, da je Jugoslavija oziroma Hrvaška dobila v zameno celo istrsko obalo z Reko vred, Slovenci, živeči med Trstom in Štivanom, pa so ostali izven meja matične domovine in izpostavljeni nadaljnjemu raznarodovanju”.

366

Avtorjevo, ponekod tudi čustveno obarvano pisanje temelji na spoznanju, da je za večino “matičnih” Slovencev malone vse, kar se dogaja na ozemljih sosednjih držav, poseljenih tudi s Slovenci, tako imenovanimi zamejci, nekaj čedalje bolj oddaljenega, malo pomembnega. Nekaj več zanimanja so deležni le ob nastopih staroste Borisa Pahorja, ekoloških grožnjah multinacionalnk v zalivu in morda še ob občasnih zaostritvah meddržavnih odnosov. Skoraj nikomur prav tako ni mar, za Bruna Volpija pa je “boleče, nedopustno, nerazumljivo in ponižujoče”, da se “zanikanje naše obmorske zgodovine zaradi napačnih navodil povojne politične usmeritve jugoslovanske in slovenske vlade /.../ nadaljuje v današnji samostojni Sloveniji”. Nič manj, da so “na nekaterih slovenskih zemljevidih krajevna imena na tržaški slovenski etnični obali napisana samo v italijanščini”, in podobno.

Po osamosvojitvi so se nekateri stiki med Slovenci na obeh straneh nič več zastražene meje sicer okrepili, številne tradicionalne vezi pa so se, kljub drugačnim pričakovanjem ob ukinitvi dolgoletnih zapor in omejitev, tudi zrahljale. Slovensko ali v slovenskih narečjih govoreči rojaki so vedno bolj prepuščeni sebi, saj se je na naši strani občutek, da ne potrebujejo več pozornosti in pomoči, preselil tudi v uradne odnose, medije in, ne nazadnje, v splošno zavest. Sčasoma je segel tudi v zgodovinske učbenike, v katerih so se zapisi o večstoletni narodovi skupni zgodovini do razpada Avstro-Ogrske še bolj skrčili ali celo povsem umaknili bolj svežim dogajanjem.

Predvsem na tej ravni je pričujoča knjiga važen dokument. Tako kot za nastanek muzeja v Križu je tudi zanjo najzaslužnejši Bruno Volpi Lisjak, ki je opravil ključne raziskave o razmahu in dosežkih povsem slovenskega ribištva na obrežju med Trstom in izlivom Timave. Preoblikoval jih je v zbirko argumentov o zgodovinskih dejstvih, s katerimi se je naša stran, zaradi političnega oportunitizma v odnosih z Italijo in kdo ve česa še, od petdesetih let prejšnjega stoletja naprej le malo ukvarjala. Obenem je dopustila in sprejela za dejstvo, da je v uradnih dokumentih s slovenskim morjem poimenovan le še trikotni kos severozahodne Istre med Dragonjo in Debelim rtičem. Po določilih osimskih sporazumov je ta del obale pripadel Sloveniji v okviru druge Jugoslavije in pri tem je ostalo – čeprav je na jugu nekaj koordinat še vedno spornih. Podobno tudi pomorski muzej v Piranu na splošno velja za slovenski pomorski muzej, čeprav gre skoraj izključno za prikaz pomorske in ribiške tradicije le v majhnem delu slovenskih podanikov Beneške republike v severni Istri. O Ribiškem muzeju tržaškega primorja, ki se resda ubada še s številnimi težavami, pa komaj kdaj kane kakšno poročilo tudi na našo stran.

V dolgoletnih prizadevanjih priznanega strokovnjaka, upokojenega kapitana Bruna Volpija Lisjaka, da bi bila dejstva o življenju slovenskih ribičev iz vasi na Kraškem robu nad Trstom širše znana in bolj cenjena, kot so, je torej ta knjiga še en tehten prispevek k poznavanju in vrednotenju naše skupne preteklosti. Pri čemer se avtor seveda ne prepušča razmišljanjem o kakršni koli reviziji vsega, kar se je v preteklosti zgodilo s slovenskimi ribiči in njihovim ladjevjem, temveč se zavzema zgolj za uveljavitev resnice, ki nam lahko prispeva kanček v odnosih s sosedi prepotrebne samozavesti. Nesporno namreč dokazuje, da Slovenci nismo, kot se na splošno misli, brez lastne pomorske ribiške tradicije, temveč se smemo z vso pravico imeti za sredozemski, pomorski narod.

Besedila v knjigi s povzetkoma v italijanščini in angleščini sproti ponazarja bogato slikovno gradivo. Barvne risbe spremljajo kratke predstavitev rib severnega Jadrana, ki so jih lovili že slovenski ribiči, zlasti vrste, ki so od takrat že skoraj ali popolnoma izginile. Na fotografijah v nadaljevanju pa je morska favna, ki je še danes pogosta na tržaški in drugih ribjih tržnicah. Črno-bele so predvsem dokumentarne fotografije ter reprodukcije risb in skic.

367

Iztok Ilich

Bojan Knific: Tržiški šuštarji. Tržič: Tržiški muzej, 2015, 96 str., ilustr.

Dr. Bojan Knific, od leta 2013 kustos Tržiškega muzeja, je avtor nove stalne razstave *Tržiški šuštarji*, ki je na ogled od septembra 2014 v Zgornji kajži v Tržiču (sedež Tržiškega muzeja). Spomladi 2015 je izšel tudi katalog razstave, katerega oceni so namenjene naslednje vrstice.

Katalog po vsebini večinoma sledi omenjeni razstavi, nadgrajuje pa jo z razširjenimi besedili in bogatim arhivskim slikovnim gradivom iz fototeke Tržiškega muzeja. Precej kakovostnih posnetkov je bilo ustvarjenih posebej za katalog, nekaj starih fotografij je avtor kataloga pridobil na terenu. Uvodno besedilo je napisala direktorica Tržiškega muzeja Jana Babšek. Osrednji del kataloga je razdeljen na pet glavnih poglavij: *Tržiško čevljarstvo skozi stoletja*, *Tradicija tržiškega čevljarstva*, *Obutev in obuvanje*, *Šuštarije v Tržiču* ter *Orodje in obutev* (predstavitev izbranih predmetov z razstave). Nekateri naslovi posameznih poglavij so sicer povzeti po naslovih občasnih razstav, ki so bile na ogled med letoma 1990 in 2007, vendar jim je Knific dodal še druge, izvirne izbrane citate, pregovore ali zgodbe iz pričevanj starejših Tržičanov, kar priča, da je v sklopu priprave razstave in kataloga opravil tudi obsežno terensko delo. Katalog zaključujeta navedba uporabljenih virov in literature ter angleški povzetek vsebine kataloga.

V uvodu je direktorica Babškova povedala, da je nova čevljarska razstava *Tržiški šuštarji* nastala ob 50-letnici ustanovitve Tržiškega muzeja (1964) in da jo